

SPIS RZECZY

	Str.
Przedmowa	5
Zarys historyczno-geograficzny Pomorza Zachodniego	7

Część pierwsza (Henryk Lesiński)

POMORZE ZACHODNIE OD X WIEKU DO R. 1478

I. Pomorze Zachodnie w okresie wczesnośredniowiecznym (do 1124 r.)	10
1. Rozwój życia gospodarczego na Pomorzu Zachodnim w X—XI w.	12
a. Pisarze arabscy o Słowianach zachodnich	12
b. Adam Bremeński o największym porcie na Bałtyku — Jumne- cie-Wolinie	14
c. Położenie i bogactwo Pomorza w opisie Herborda	16
2. Rozciągnięcie władztwa polskiego na Pomorze Zachodnie w X w.	17
a. Zwycięstwo Mieszka I nad Wichmanem w przekazie Widu- kinda	17
b. Thietmar o klęsce wojsk niemieckich pod Cedynią w r. 972	19
c. Poddanie Polski papieżowi i najstarsza granica państwa ok. 990 r.	21
3. Kultura społeczna i wierzenia pogańskich Pomorzan	21
4. Umocnienie ustroju feudalnego i związków z Polską	24
a. Zdobycie Szczecina przez Bolesława Krzywoustego w r. 1121	24
b. Wyprawa misyjna Ottona z Bambergu w r. 1124	25
II. Pomorze Zachodnie w okresie wczesnofeudalnym (1124—1295) .	26
1. Agresja saska i duńska na Pomorzu Zachodnim w drugiej poło- wie XII wieku oraz upadek republik miejskich	28
a. Wyprawa Sasów na Szczecin w r. 1147	29
b. Oblężenie Szczecina w r. 1173	29
2. Przemiany gospodarcze wsi w XII i XIII wieku	31
a. Ciężary prawa polskiego w dokumencie dla kościoła w Koło- brzegu z r. 1176—1180	32
b. Nadanie przez księcia Świętobora klasztorowi w Kołbaczu okolic nad Płonią i jeziorem Dąbie w r. 1220	32
c. Zasiedlanie wiejską ludnością słowiańską dóbr klasztoru w Koł- baczu w r. 1272	33

	Str.
3. Lokacje miast na prawie niemieckim	34
a. Lokacja Szczecina na prawie niemieckim w r. 1237	34
b. Udzielenie praw miejskich Gryficom przez księcia Warcisława II w r. 1263	36
4. Pierwsze związki z Lubeką i Skandynawią. Narastanie więzi gospodarczej z ziemiami w dorzeczu Odry i Warty	38
5. Rozwój stosunków politycznych między Pomorzem, Polską i Brandenburgią	40
a. Udział książąt zachodniopomorskich w zjazdach oraz w sporach dzielnicowych książąt polskich w XII i XIII w.	40
b. Utrata Ziemi Lubuskiej w r. 1249—1250	42
c. Walki z Brandenburgią o gród Santok	42
6. Podziały terytorialne Pomorza Zachodniego w r. 1295	43
III. Pomorze Zachodnie w okresie rozdrobnienia feudalnego (1295—1478)	46
1. Rozkwit miast zachodnio-pomorskich w XIV i XV wieku	49
a. Rzemiosło na Pomorzu Zachodnim	49
b. Rozwój przywilejów miejskich	52
c. Udział miast pomorskich w handlu bałtyckim	56
2. Związki gospodarcze Polski z Pomorzem Zachodnim w XIV i XV w.	56
a. Przywilej Władysława Jagiełły dla kupców pomorskich (1392)	56
b. Bogusław VI, ks. wołogoski, udziela polskim kupcom prawa swobodnego handlu w swych portach	58
c. Utrudnienia handlu Polski z Pomorzem ze strony zakonu krzyżackiego i Brandenburgii	60
d. Przywilej składowy Szczecina z r. 1467	62
3. Ruchy społeczne na Pomorzu Zachodnim w XIV i XV wieku	63
4. Wypieranie ludności słowiańskiej z miast pomorskich	65
5. Związki polityczne Pomorza Zachodniego z Polską w XIV i XV w.	67
a. Przymierze antybrandenburskie w r. 1315	67
b. Próby odzyskania przez Pomorze i Polskę ziem utraconych na rzecz Brandenburgii (Ziemi Lubuskiej)	68
c. Dążenie do zjednoczenia Pomorza Zachodniego z Polską w polityce Kazimierza Wielkiego	70
d. Warcisław, książę słupski, lennikiem króla polskiego	72
e. W walce z Brandenburgią	74

C z ę ś ć d r u g a (*Bogdan Wachowiak*)

POMORZE ZACHODNIE W LATACH 1478—1648

I. Ujarzmienie chłopów w okresie gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej na Pomorzu Zachodnim	79
1. Pogorszenie się sytuacji gospodarczej i społecznej chłopów pomorskich w XVI i XVII w.	79

	Str.
a. Kantzow o stosunkach na wsi pomorskiej w początkach XVI w.	80
b. Ograniczenie wolności osobistej chłopów według ordynacji książęcej z 1616 r.	82
c. Suplika chłopów do księcia o zwolnienie od danin w zbożu (1630 r.)	83
2. Walka klasowa chłopów pomorskich ze wzrastającym wyzyskiem	85
a. List chłopów ze wsi Łukęcin (dobra kapituły kamieńskiej) do pana zwierzchniego (1616—1639 r.)	85
b. Fragment listu księcia Filipa do rady miasta Słupska (1617 r.)	86
c. Skarga na chłopą dołączona do listu skierowanego do księcia przez pastora z Okrza Michała Bugges (1633 r.)	86
II. Handel i rzemiosło na Pomorzu Zachodnim w XVI i na początku XVII w. (na przykładzie Szczecina)	88
1. Charakterystyka Szczecina jako ośrodka osadniczego i portu handlowego	88
a. Szczecin w relacji Th. Kantzowa (XVI w.) i Filipa Hainhofera (XVII w.)	88
b. Opis mostów szczecińskich z XVI w.	89
2. Handel zbożowy Szczecina i związane z tym rozruchy społeczne	91
a. Kantzow o produkcji rolnej i handlu zbożem na Pomorzu . .	91
b. Friedeborn o wystąpieniach mieszczan szczecińskich przeciwko nadmiernemu eksportowi zboża (1597 r.)	92
3. Produkcja rzemieślnicza w Szczecinie i walka cechów z partaczmi	94
a. Skarga cechu szewskiego w sprawie partaczy wystosowana do rady miejskiej w 1633 r.	95
b. Odpowiedź partaczy na zarzuty stawiane przez szewców (1633 r.)	97
III. Stosunki polityczne Pomorza Zachodniego i Polski na przełomie XV i XVI w.	99
1. Zacieśnienie stosunków pomorsko-polskich za ks. Bogusława X	100
a. Małżeństwo ks. Bogusława X z Anną Jagiellonką w relacji Kantzowa	100
b. Zbliżenie Bogusława X do Polski	103
2. O ściślejszy związek z Polską wobec zaborczości margrabiów brandenburskich	107
a. Książęta pomorscy lennikami Polski z Lęborka i Bytowa . .	107
b. Dalsza pomoc Polski dla Pomorza Zachodniego w walce z Brandenburgią	110
IV. Współpraca polsko-pomorska w sporach z Brandenburgią o wolny handel i żeglugę na Warcie i Odrze w XVI w.	114
V. Stosunki polityczne Pomorza Zachodniego i Polski na przełomie XVI i XVII w.	122
1. Poselstwo polskie na dworze książąt szczecińskich w r. 1617 według relacji Hainhofera	122

	Str.
2. Pomorze Zachodnie wobec wojny polsko-szwedzkiej w pierwszej połowie XVII w.	125
3. Stosunek Polski do Pomorza Zachodniego w okresie wojny 30-letniej w relacji Jerzego Lichtfussa	127
VI. Upadek polityczny państwa zachodniopomorskiego w XVII wieku	131
1. Wkroczenie na Pomorze cesarskich wojsk Wallensteina w relacji Micraeliusa	131
2. Zawarcie aliansu pomorsko-szwedzkiego w r. 1630	133
3. Zgon ostatniego księcia Pomorza Zachodniego — Bogusława XIV	137
4. Podział Pomorza Zachodniego między Szwecją i Brandenburgię w pokoju westfalskim (1648)	138
VII. Kultura Pomorska w XVI wieku	141
1. Reformacja na Pomorzu	141
2. Rozwój szkolnictwa	143
3. Język polski na Pomorzu Słupskim	146
4. Charakterystyka ludności pomorskiej	148

C z ę ś ć t r z e c i a (Alfred Wielopolski)

POMORZE ZACHODNIE W LATACH 1648—1807

I. Od wojny trzydziestoletniej do wojny północnej (1648—1720)	150
1. W dobie wojen szwedzkich	151
a. Podróż polskiego możnowładcy przez Pomorze	151
b. Stefan Czarniecki na Pomorzu Zachodnim w r. 1657	154
c. Koalicja przeciw Szwedom	155
d. Obrazki wojenne z czasów „potopu”	155
2. Brandenburskie szpony	158
a. Zniszczenie, wyludnienie i ciężary ludności	158
b. Przysięga poddańcza chłopu pomorskiego	160
3. Walki o Szczecin w r. 1677	162
a. Zbrojenia brandenburskie	162
b. Pismo z obleżonego miasta	163
c. Niechęć do panowania pruskiego	163
4. Wojna Północna (1701—1720)	164
a. Katarzyna i Stanisław Leszczyńscy w Szczecinie	165
b. Pokój sztokholmski w r. 1720	166
II. Od traktatu sztokholmskiego do wojen napoleońskich 1720—1805)	168
1. Feudalne okowy	170
a. Związanie chłopów z rolą — ordynek chłopski z 1765 r.	170
b. Z ordynku o czeladzi z r. 1760	172
c. Karanie i ściganie poddanych	172
d. Uwarstwienie ludności w miastach	173
2. Obrazek z wojny siedmioletniej (1760)	174

	Str.
3. Rozwój produkcji rolnej i przemysłowej w XVIII w.	176
a. Rolnictwo — uprawa czerwonej koniczyny i ziemniaków . . .	176
b. Przemysł — manufaktura tytoniu i handlowa dzielnica Szczecina	179
c. Opis wodowania statku w Szczecinie	182
III. Pomorze Zachodnie w ramach monarchii pruskiej	186
1. Walka o reformę wiejską i miejską	188
a. Z pism E. M. Arndta domagających się reformy wiejskiej . . .	188
b. Reforma ustrojowa w miastach	190
2. Obrazki z czasów wojen napoleońskich	192
3. Kryzys powojenny — emigracja z Pomorza	193
4. Dźwiganie gospodarki — budowa dróg	194
5. Ruchy chłopskie na Pomorzu podczas „Wiosny Ludów”	198
6. Polscy robotnicy sezonowi na Pomorzu Zachodnim	199

C z ę ś ć c z w a r t a (*Bogdan Dopierata*)

POMORZE ZACHODNIE W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM (1919—1939)

I. „Ostflucht” i „Landflucht”	203
1. Spadek ludności na Pomorzu Zachodnim	203
2. Ekonomiczno-społeczne przyczyny zjawiska „Landflucht”	204
3. Rozmiary „Landflucht” w ocenie Izby Rolniczej	206
4. Przechodzenie „Landflucht” w „Ostflucht” oraz próby ich zahamowania	208
a. Przeciwdziałanie Urzędów Pracy	208
b. Próby zatrudniania bezrobotnych miejskich na wsi	209
5. Jak żyli w Szczecinie wychodźcy ze wsi	210
6. Próby werbowania bezrobotnych z Niemiec do pracy w zachodniopomorskim rolnictwie	211
7. Próby powstrzymania „Ostflucht” przez tworzenie własnych zagród dla robotników rolnych	212
8. „Niebezpieczeństwo polskie” — głównym uzasadnieniem kolonizacji wewnętrznej	213
9. Polityczne uzasadnienie konieczności kolonizacji wewnętrznej aż do dolnej Odry	214
10. Fiasko osadzania na roli wielkomiejskich bezrobotnych	215
11. Gospodarcze przyczyny niepowodzenia kolonizacji wewnętrznej .	216
12. Demograficzne i polityczne skutki kolonizacji wewnętrznej . .	218
II. „Przednie straże polskiej inwazji”	218
1. Polscy robotnicy podstawą wysokiej kultury rolnej na Pomorzu Zachodnim	219
a. Konieczność sprawadzania Polaków na Pomorze Zachodnie .	220

	Str.
b. Praca Polaków warunkiem wzrostu kultury rolnej	220
c. Prowincjonalna Izba Rolnicza przeciw redukcji kontyngentów robotników sezonowych z Polski	222
d. Właściciel majątku domaga się przydziału robotników cudzoziemskich	223
e. Najwyższa władza prowincjonalna stwierdza niezbędność obcej siły roboczej	224
f. Przyszłość Polaków na Pomorzu Zachodnim w oczach hitlerowców	225
2. Z życia emigracji polskiej na Pomorzu Zachodnim	226
a. Z codziennej walki o utrzymanie polskości	226
b. Polski koncert w Szczecinie w 1927 r.	226
c. Początki polskiego życia sportowego na Pomorzu Zachodnim	228
d. Praca kulturalno-oświatowa wśród polskich robotników rolnych	228
III. Rolnictwo Pomorza Zachodniego a „niebezpieczeństwo polskie”	230
1. Położenie Pomorza Zachodniego w Rzeszy a trudności zbytu w rolnictwie	232
2. Przeinwestowanie rolnictwa na koszt społeczeństwa	234
3. Próba usprawiedliwienia ekstensyfikacji rolnictwa	235
4. Utopijne próby rozwiązania trudności rolnictwa	236
IV. Gospodarcze powiązania Szczecina z Polską	238
1. Zależność portu szczecińskiego od polskiego zaplecza	240
2. Zależność przemysłu szczecińskiego od polskiego zaplecza	243
a. Polska — naturalnym rynkiem zbytu dla szczecińskiego przemysłu	243
b. Straty szczecińskich przedsiębiorstw, spowodowane zmianą granic	244
3. Upadek szczecińskiego przemysłu metalowego pod niemieckim panowaniem	245
4. Zniszczenie Polski — główną szansą uzdrowienia gospodarki Szczecina	247
5. Zabiegi Szczecina o porozumienie z Gdynią i Gdańskiem	249

C z ę ś ć p i ą t a (Henryk Lesiński)

POWRÓT DO MACIERZY

1. Od Drawy do Odry i Bałtyku	254
2. Nad szczecińską zatoką	257
3. Kierunek: Pomorze Zachodnie	258
4. Przybycie pierwszych osadników polskich do Szczecina	260
5. Bilans pierwszego roku	261
6. Odra i Nysa granicą pokoju	265

	Str.
Źródła archiwalne, publikacje źródłowe i opracowania cytowane w książce	268
Wykaz ważniejszej literatury do dziejów Pomorza Zachodniego . .	272
Indeks miejscowości	275
Spis ilustracji	279